

بررسی تأثیرات کاربری‌های مذهبی بر هویت شهر اسلامی (محدوده مورد مطالعه مناطق یک و دو شهر یزد)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۰۵/۱۵

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۵/۰۸/۱۸

بهار نوکار (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران)

زینب کرکه آبادی* (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران)
عباس ارغان (دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران)

چکیده:

پاره‌ای از شهرهای کشور ایران از جمله شهر یزد به لحاظ زمانی و مکانی و شاخص‌های فرهنگی اجتماعی، در زمره شهرهای اسلامی قرار می‌گیرند و تنها از لحاظ ابعاد کالبدی و وجوه و مؤلفه‌های هویت‌ساز شهرهای اسلامی (کاربری‌ها، مظاهر و نشانه‌های معماری و ساختمانی، فعالیت‌های شهری، خصوصیات تحرکی و سیما و منظر شهر و از این قبیل) است که شهرها در رده‌های مختلف قرار گرفته و حتی درون هر شهر شاهد بافتها و حتی محلات متفاوت از لحاظ دارا بودن هویت شهر اسلامی می‌باشند. لذا در این تحقیق سعی شده که با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و استفاده از آزمون‌های آماری به بررسی تأثیرات کاربری‌های مذهبی در هویت شهر اسلامی و در مناطق یک و دو شهر یزد پرداخته شود و در نهایت پس از آزمون فرضیات از نتایج بدست آمده این است که ابعاد مؤثر کاربری‌های مذهبی در هویت شهر یزد در منطقه دو از منطقه یک مؤثرتر و پررنگ‌تر بوده است.

واژه‌های کلیدی: کاربری مذهبی، هویت، شهر اسلامی، مناطق یک و دو شهر یزد

۱- مقدمه:

محیط زندگی انسان تأثیر به‌سزایی در رفتار و هویت انسان به سمت ارزشهای مستتر در خویش دارد. در این میان شهر را میتوان محیطی برای تجلی هویت، ارزشهای منبعث از اعتقادات، جهان بینی و فرهنگ ساکنین و پدید آورندگان خود دانست (موحد و دیگران، ۱۳۹۱: ۲). در شهر برآمده از معیارها و شاخص‌های فرهنگ اسلامی کل نگر و جزء نگری آن با اصل مهم "وحدت در عین کثرت و کثرت در عین وحدت" در هم آمیخته و جدایی ناپذیر است (محیط آرا و دیگران، ۱۳۹۶: ۹۶). شهرها و بناهای اسلامی با شاخص‌های هنری، زیبایی شناختی، کالبدی، زیست محیطی، اقلیمی محیطی و اقتصادی آرامشی انکار ناپذیر را برای شهروندان ایجاد می‌کردند. واقعیتی که امروزه شاهد آن هستیم، شهرهایی در کشور می‌باشد که بی‌هویت‌تر از هر زمان دیگری در حال گسترش است. این ادعا که شهرهای اسلامی در میان الگوهای شهرسازی به عنوان یک طرح موفق آمایش خود را پس داده است، امری حقیقی است (ترکمان و دیگران، ۱۳۹۲). کالبد مکانی با داشتن قابلیت تغییر و انطباق با نیازها، فرهنگ و آداب و رسوم ساکنان شهر می‌تواند با بررسی در مورد مؤلفه‌های شکل دهنده آن و یافتن ارتباط بین آنها با مؤلفه‌های تشکیل دهنده هویت شهر و دخیل کردن مؤلفه‌های مؤثر در ساختار کالبدی شهرهای معاصر به شهرهایی با هویت اصیل ایرانی اسلامی دست یابد. بنابراین پرداختن به موضوع تأثیرات کاربریها بر هویت در شهرهای اسلامی با توجه به وجود بافتهای گوناگون در مناطق شهری، که هر یک به‌گونه‌ای خاص در شهر بیان می‌گردند، در صورتی که دارای ارتباط و تأثیر متقابل بوده و با همدیگر، بافت کل شهر را شکل می‌دهند، از جمله مباحثی است که تاکنون بدین شکل کمتر مطرح و مورد بررسی قرار گرفته است، هر چند که از موضوعات حائز اهمیت در برنامه‌ریزی، طراحی شهری و حتی مدیریت شهری می‌باشد، لذا پرداختن به موضوع و به‌طور خاص بر روی دو منطقه از شهر یزد و با هدف شناخت و تعیین مؤلفه‌های اصلی کاربریها در تعریف هویت شهر اسلامی یزد و بررسی تأثیرات کاربریهای مذهبی بر هویت در محدوده مورد مطالعه و ارائه راهکارهایی جهت ارتقا هویت شهر یزد مبتنی بر کاربری زمین در منطقه مورد مطالعه، از ویژگی‌های خاص این تحقیق میتواند بیان شود. لازم به ذکر است که هر چند هویت شهر را میتوان از جنبه‌های مختلف مانند کالبدی، طبیعی، انسانی، اجتماعی، فرهنگی، ترافیکی، تاریخی، اقتصادی و... بررسی نمود ولی در این تحقیق با توجه به اینکه شاخص‌های هویتی در زمینه کالبدی بارزتر و مؤثرترند، به جنبه کالبدی- فیزیکی پرداخته شده است و در بین کاربریهای شهری مؤثر بر تعریف هویت شهر، کاربریهای مذهبی که از جمله کاربریهای مؤثرتر و بارزتر در تعریف هویت شهر اسلامی می‌باشند، برگزیده شده است. در تمدن اسلامی،

علاوه بر اینکه مساجد علت اصلی شهرها بوده است، الگوی کلی و هویت مشترک شهرهای اسلامی را تعیین می‌کرده است. ساختمان مسجد به خصوص در مناطق درون آن، اغلب عملکرد اصلی آنها، از دست رفته و ارزش موقعیت در این مرحله، از ساخت و ساز در حال حاضر است (Garsivaz-Gazi, Etc: 2012, 51).

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری:

۲-۱- هویت شهر:

هویت در شهر به واسطه ایجاد و تداعی تعلق خاطر معنا پیدا می‌کند و دلیل وابستگی شهروندان را فراهم کرده و آنان را به سوی "شهروند شدن" که گستره‌ای فعال‌تر از ساکن شدن صرف دارد، هدایت می‌کند. هویت یک معیار رشد برای شهر است؛ به عبارتی دیگر وقتی یک شهر یا جامعه رشد می‌کند، بخشی از صفات هویتش در جریان رشد تغییر می‌کند و ساماندهی جدیدی می‌یابد. در این ساختار باید هویت شهری به عنوان یک معیار برای توسعه و عاملی برای ارتقای کیفیت محیط مطرح شود تا بتواند زمینه‌های مشارکت و امینت افراد را فراهم کند.

هویت شهری در دو سطح عینی و ذهنی مورد بررسی قرار می‌گیرد: سطح عینی هویت در واقع شاخص‌های مشخص کننده هویت را نشان می‌دهد و سطح ذهنی ناظر بر برداشت تصویر ذهنی و انتزاع است (محمدی و دیگران، ۱۳۹۲: ۴). هویت شهری پیوستاری کمی و کیفی، ذهنی و عینی، ماده و معنی، نمادین و غیرنمادین، دارای بعد زمانی و مکانی، قابلیت و قدرت دعوت کنندگی و تشخیص بخش محیط در ابعاد گوناگونی است که افراد تعلقات خاصی به آن دارند و برای به کار بستن آن کوشش می‌کنند قدرت بروز و ظهور آن را دارند، در زمان حال و گذشته ریشه دارد و در آینده به اشکال گوناگونی پدیدار می‌شود (حسینی، ۱۳۹۱: ۸-۷)، هویت شهری پدیده‌ای است حداقل با دو بعد اصلی؛ بعد اول، شاکله و حقیقتی است که دیده نمی‌شود و بعد دوم، سیما و کالبد که در برابر دیدگان قرار دارد ناقص خواهد بود. با توجه به این معنای هویت، طرح نوسازی باید مبنای نظری و چارچوبی داشته باشد که در آن کالبد و ساختاری که دیده می‌شود همراه با جنبه‌های فرهنگی - اجتماعی نادیدنی هویت شهر به صورت توأمان مورد توجه قرار گیرد و باید در نظر داشت که مقوله هویت در شهر از طریق تجربه زندگی و تعامل انسان با شهر (تاریخ با جغرافیا) است که معنی پیدا می‌کند (نگارستان و دیگران، ۱۳۸۹: ۶۷). هرچند که هویت شهر خود معلول فرهنگ شهروندان آن است، لیکن فرآیند شهروندسازی را تحت تأثیر قرار داده و می‌تواند باعث تدوین معیارهایی مرتبط با مشارکت و قضاوت نزد ناظران و ساکنان گردد (میرزانیان خمسه و دیگران، ۱۳۹۳: ۶). هویت شهری هویت اجتماعی است که با تبلور

عینی در فیزیک و محتوای شهر معنادار می‌شود و به واسطه‌ی ایجاد تداعی خاطرات عمومی در شهروندان و تعلق خاطر شهرنشینان را به سوی شهروند شدن هدایت می‌کند (کرکه آبادی و دیگران، ۱۳۹۴: ۲).

۲-۲- شهر اسلامی:

شهر اسلامی در صدر اسلام به دلیل "مرکز نشر و گسترش دین آموزش و پرورش تأسیس شد به عنوان مثال مکه با توجه به اینکه شهر بودن آن در جهت پاسخگویی به نیازهای دینی مدینه و یا به همان شیوه بوده است. در شهرستان اسلامی همان شخصیت، توسعه می‌شود، مرکز سیاست و دین در همان زمان و "شهروند" از قلب همان راه بستگی به معنای نظم و یک عضوی از مذهبی و مدنی بود (Madahi, etc, 2011:3). "مارسی" بر اساس مطالعه‌ای که بر روی نوشته‌های مورخ، فیلسوف، جغرافی‌دان و حقوقدان عرب ابن‌خلدون داشته است، شهر اسلامی را اساساً با ویژگی شهری که در اطراف مسجد متمرکز شده است و دارای بازار و حمام است، توصیف می‌کند (Duddly and wooldberly, 1988). هویت شهر اسلامی به عنوان مجموعه‌ای کامل از الگوهای غیر مدرن، ورای اختلاف‌های زمانی و مکانی و فرهنگی قابل شناسایی است و صنعت اسلامی در کنار معماری و شهرسازی، نشان دهنده‌ی اسلام به عنوان تمدن است و نه اسلام به عنوان دین گذاشته است (مومنی، ۱۳۷۴: ۱۴). سرمشق مورد تأکید هویت شهر سنتی، همگرایی قوی محیط اجتماعی و کالبدی آنهاست. شهرهای سنتی در بردارنده الگوی عادلانه و خیرخواهانه مدیریت شهری، مشارکت سازمان یافته عمومی و خرد و اراده جمعی در بنای شهر هستند که به طور اعم از توافقی‌های مدنی و همبستگی و یگانگی اخلاقی شهروندان با جامعه شهری ناشی می‌شود. در تداوم هویت، تصور زمان صرفاً با نماد امکان پذیر است. زیرا این نمادها هستند که با ایجاد و نگهداری تاریخ قادرند گذشته را نگهداری و آن را در زمان حاضر مجسم کنند (ترکجزی، ۱۳۹۲: ۶).

۲-۳- کاربری و هویت:

تسلسل و ارتباط عوامل متعدد، باعث می‌گردد تا مجموعه شهری، بنیاد کالبدی خود را از طریق یافتن هویت عنصری که در سطوح کاربری‌ها به کار رفته است، به صورت انسجام کامل مجموعه شهری در استخوان بندی شهر، نمایان سازد. این امر متأثر از چند وجهی بودن کلیتی است که خصوصیت یک جامعه شهری طی ادوار مختلف به وجود می‌آورد (امینی، ۱۳۸۶: ۱۶۳).

شهرهای امروزی در کشور ما نه از سیمای بصری و نه مطلوبیت و سرزندگی از تعادل لازم بین پراکنش خدمات و سرزندگی برخوردار نیستند (محمدی و دیگران، ۱۹۴: ۴۷).

۴-۲- هویت شهر و شهرسازی هویتی:

هویت در شهر به واسطه‌ی ایجاد و تداعی «خاطرات عمومی» در شهروندان و تعلق خاطر را نزد آنها فراهم کرده و شهر نشینان را به سوی «شهروند شدن» که گستره‌ای فعال‌تر از ساکن شدن صرف دارد، هدایت می‌کند. پس هر چند که هویت شهر خود معلول فرهنگ شهروندان آن است، لیکن فرآیند شهروند سازی را تحت تأثیر قرار داده و می‌تواند باعث تدوین معیارهای مرتبط با مشارکت و قضاوت نزد ناظران و ساکنان گردد. در واقع شکل‌گیری هویت شهری تحت تأثیر فرهنگ، شکل طبیعی و کالبد مصنوع شهر قرار دارد (میرزانیان خمسه و دیگران، ۱۳۹۳: ۷). سبک رایج معماری در یک شهر یکی از اصلی‌ترین جلوه‌های هویت ظاهری و کالبدی شهر را به نمایش می‌گذارد هویتی که می‌تواند انحصاری یا مشترک بین چند شهر باشد (عبدی و دیگران، ۱۳۹۴: ۷).

۵-۲- تئوری فراکتال و بافت کالبدی شهرهای اسلامی:

در تئوری فراکتال اساس بر بی‌نظمی ظاهری و گذرا است، در شهرهای اسلامی در نگاهی گذرا، بی‌نظمی بافت کالبدی قابل مشاهده است لیکن همانند فراکتالها دارای نظم پیچیده است. با دقت ژرف به بافت کالبدی شهرهای اسلامی می‌توان به جذابیت‌های آن پی برد که این نیز از ویژگیهای کلیدی تئوری فراکتال است (حیدری، ۱۳۹۲: ۳۸۶-۳۸۵).

۳- روش پژوهش:

روش‌های گردآوری اطلاعات در تحقیق حاضر، با توجه به گستردگی موضوع استفاده از تمام روش‌ها (کتابخانه‌ای، اینترنتی، پرسشنامه، مشاهده میدانی، مقایسه تطبیقی و...) می‌باشد و در تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل موارد از پرسشنامه (پرسشنامه خبرگی اخذ نظرات متخصصین و کارشناسان) به صورت تمام شماری و جامعه آماری ۱۲۸ نفری و روش‌های آزمون‌های متفاوت آماری در نرم افزارهای SPSS و AMOS استفاده شده است. در این تحقیق هویت شهر از متغیر مستقل و کاربری مذهبی از متغیر وابسته محسوب می‌گردد و ابعاد مورد بررسی در کاربریهای مذهبی، طبق شکل شماره ۱ در سه دسته ویژگی‌های ذهنی، عینی شکلی و ویژگی‌های عملکردی-کارکردی طبقه‌بندی شده‌اند. زیر مؤلفه‌های هر دسته از ویژگی‌های

مورد بررسی (ذهنی، عینی - شکلی و عملکردی-کارکردی) نیز به تفکیک در جدول شماره ۱ بیان شده است.

تصویر شماره ۱: ابعاد مورد بررسی کاربریها (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵)

جدول شماره ۱: شاخص‌های مؤثر بر تحلیل تأثیرات کاربریها بر هویت شهر اسلامی

ویژگی‌های مؤثر بر هویت شهری			کاربری شهری مؤثر بر هویت شهر اسلامی
ویژگی‌های عملکردی - کارکردی	ویژگی‌های عینی - شکلی	ویژگی‌های ذهنی	
نشانه شهری مطلوبیت سازگاری کاربری و عملکرد اصلی اختلاط کاربری‌ها همجواریها	مصالح شفافیت تنوع خصوصیات بصری سابقه تاریخی مظاهر و سبک معماری و ساختمان فرم و شکل تراکم/طبقات اندازه و سطح	زیبایی نمادین نفوذپذیری دلپذیری بصری سرزندگی حس تعلق خاطر مکانی و حس شهروندی خوانایی تداعی کننده تاریخ/تمدن/فرهنگ خاطره انگیزی	مذهبی

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

۴- محدوده مورد مطالعه:

شهر یزد به عنوان مرکز استان یزد و محل انشعاب راه‌های درون استانی و برون استانی، در موقعیت جغرافیایی ۳۱ درجه و ۵۵ دقیقه شمالی و ۵۴ درجه و بیست دقیقه شرقی قرار دارد. ارتفاع شهر یزد از سطح دریا ۱۲۱۸ متر می‌باشد (دفتر فنی استانداری). شهر یزد به عنوان مرکز شهرستان یزد و در دشت یزد - اردکان قرار دارد (کلانتری و دیگران، ۱۳۹۳: ۴). این شهر از شمال به شهرستان اردکان و از شرق به شهرستان بافق و از جنوب به شهرستان تفت و از غرب

به استان اصفهان محدود گشته است. آب و هوای یزد به علت قرار داشتن بر روی کمربند خشک جهانی دارای زمستانهای سرد و نسبتاً مرطوب و تابستانهای گرم و طولانی و خشک است (yazdcity.ir).

نقشه شماره ۱: موقعیت شهر یزد در کشور، استان و شهرستان (مأخذ: دفتر فنی استانداری)

شهر یزد طبق نقشه شماره ۲ دارای سه منطقه شهری می‌باشد که محلات زیادی از منطقه یک و دو جزء هسته‌های اولیه شهر و بافت قدیم بوده و منطقه سه در سالهای اخیر در پی گسترش و توسعه فیزیکی شهر یزد شکل گرفته است (حکمت‌نیا، ۱۳۹۳: ۵).

نقشه شماره ۲: تقسیمات کالبدی شهر یزد
(مأخذ: اداره کل راه و شهرسازی استان یزد و نگارندگان، ۱۳۹۵)

سیر تحول جمعیت شهر یزد در گذر زمان همواره سریع‌تر از سایر نقاط شهری استان بوده است. این روند باعث گردیده تا سهم جمعیتی این شهر از کل جمعیت شهری شهرستان و حتی استان فزونی یابد و طی یک دوره ۳۵ ساله (۹۰-۱۳۵۵) جمعیت شهر یزد از ۱۳۵۹۲۵ نفر به ۴۸۶۱۵۲ نفر رسیده و تقریباً ۳/۵ برابر گردیده است.

جدول شماره ۲: سیر تحول جمعیت شهر یزد در بازه زمانی ۹۰-۱۳۵۵

جمعیت						شهر
آبان ۱۳۹۰	آبان ۱۳۸۵	آبان ۱۳۸۱	آبان ۱۳۷۵	مهر ۱۳۷۰	مهر ۱۳۶۵	آبان ۱۳۵۵
۴۸۶۱۵۲	۴۳۲۱۹۴	۳۸۰۱۱۵	۳۲۶۷۷۶	۲۷۵۲۹۸	۲۳۰۴۸۳	۱۳۵۹۲۵

(مأخذ: سالنامه آماری، ۱۳۹۰)

۴-۱- منطقه یک شهر یزد:

منطقه یک طرح تفصیلی با مساحتی معادل ۲۱۲۳/۱۴ هکتار، دارای جمعیتی برابر با ۸۳۸۷۵ نفر، در شمال شهر یزد واقع شده است و از سمت شمال، شرق و غرب به محدوده طرح تفصیلی و از سمت جنوب به بلوارهای شهید نواب صفوی، دولت آباد، ۲۲ بهمن و ۱۷ شهریور محدود می‌گردد. منطقه ۱ طرح تفصیلی از ناحیه شهری و ۱۰ محله تشکیل شده است و منطقه ۱ شهر یزد حدود ۱۹/۵ درصد مساحت این شهر را در بر می‌گیرد، حال آنکه بیش از ۱۸ درصد جمعیت شهر در این بافت ساکن هستند و تراکم جمعیتی موجود منطقه حدود ۴۱ نفر در هکتار می‌باشد که بیانگر تراکم پایین جمعیتی در این منطقه می‌باشد (مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۹۰: ۱۵-۱۳).

۴-۲- منطقه دو شهر یزد:

منطقه دو شهر یزد با مساحتی معادل ۴۲۳۸/۵۰ هکتار و جمعیتی برابر ۲۲۸۸۱۴ نفر، قسمت‌های شرقی و مرکز محدوده شهر یزد را در بر می‌گیرد. این منطقه از سمت شمال شرقی و شرق و جنوب شرق به خط محدوده شهر یزد و از سمت شمال غرب به بلوارهای شهید نواب صفوی، ۲۲ بهمن، دولت آباد و ۱۷ شهریور و از سمت غرب و جنوب غرب به خطوط راه آهن محدود می‌گردد. در نواحی مختلف این منطقه مرکز شهر یزد قرار گرفته که تراکم جمعیت انبوه و تراکم ساختمانی بیش از اندازه قابل مشاهده است. منطقه ۲ طرح تفصیلی دارای جمعیتی برابر با ۲۳۶۸۱۵ نفر می‌باشد و از ۴ ناحیه شهری و ۲۱ محله تشکیل شده است و تراکم

جمعیتی ناخالص موجود آن، ۵۳ نفر در هکتار می‌باشد (مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۹۰: ۸۵ و ۹۴).

۵- یافته‌های پژوهش:

مساحت مجموعه فضاهای مذهبی در شهر یزد برابر ۵۰/۵۶ هکتار است که در حدود ۰/۵۰ درصد از سطح شهر را در بر می‌گیرند و سرانه این کاربری برابر ۱/۵۶ مترمربع می‌باشد. در اکثر نقاط شهر یزد فضاهای مذهبی وجود دارد، اما بیشترین تجمع این فضاها در بافت قدیمی چشم می‌خورد. سرانه این کاربری به ازای هر نفر در منطقه یک با توجه به اینکه جمعیت کمتری را در بردارد، بیشتر از منطقه دو می‌باشد.

جدول شماره ۳: وضعیت کاربری مذهبی در مناطق یک و دو شهر یزد

منطقه	سطح	سرانه	درصد
منطقه ۱	۱۱۰۳۰۲/۹۷	۲/۶۳	۰/۵۲
منطقه ۲	۳۴۶۶۳۴/۲۷	۱/۴۶	۰/۷۸

(مأخذ: مهندسین مشاور آرمانشهر، ۱۳۹۰)

نقشه شماره ۲: پراکنش کاربریهای مذهبی در منطقه ۲ نقشه شماره ۳: پراکنش کاربریهای مذهبی در منطقه ۱
(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

جدول شماره ۴: آماره‌های توصیفی ابعاد مختلف متغیر تأثیر ویژگی‌های عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی یزد

انحراف معیار	میانگین	حداکثر نمره	حداقل نمره	منطقه	ابعاد ویژگی‌های عملکردی
۱/۷۰۲	۵/۲۴	۹	۱	منطقه یک	همجواری‌ها و اختلاط کاربری‌ها
۱/۹۴۲	۷/۰۲	۱۰	۱	منطقه دو	
۱/۸۶۷	۵/۱۸	۱۰	۱	منطقه یک	عملکرد و فعالیت اصلی
۱/۸۹۸	۷/۱۶	۱۰	۲	منطقه دو	
۱/۵۶۴	۴/۶۶	۸	۱	منطقه یک	شفافیت و سازگاری
۱/۸۱۱	۶/۸۰	۱۰	۲	منطقه دو	
۱/۶۲۹	۴/۷۰	۱۰	۱	منطقه یک	نشانه شهری بودن
۲/۱۴۳	۷/۴۱	۱۰	۲	منطقه دو	

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود، میانگین همجواری‌ها و اختلاط کاربری‌ها با وجود برابری مقدار حداقل گزارش شده در هر دو منطقه، منطقه دو با مقدار ۷/۰۲ و انحراف معیار ۱/۹۴۲ بیشتر از منطقه یک است. در خصوص میانگین عملکرد و فعالیت اصلی نیز با وجود برابری هر دو منطقه در نمره‌ی حداکثرشان، منطقه دو با اختلاف حدوداً ۲ نمره در میانگین و با مقدار انحراف معیار ۱/۸۹۸ بالاتر از منطقه یک بوده است. متغیر شفافیت و سازگاری با میانگین ۶/۸۰ در منطقه دو همراه با انحراف معیار ۱/۸۱۱ بیشتر از منطقه یک بوده است. متغیر نشانه شهری بودن با وجود برابری در میزان حداکثر نمرات کسب شده در هر دو منطقه، در منطقه دو با میانگین ۷/۴۱ و انحراف معیار ۲/۱۴۳ بیشتر از منطقه یک گزارش شده است.

نمودار شماره ۲: آماره‌های توصیفی ابعاد مختلف تأثیر ویژگی‌های عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی یزد (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵)

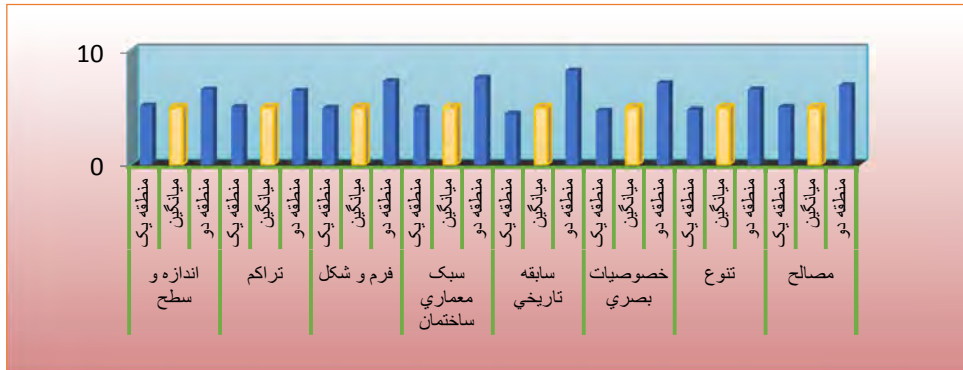
جدول شماره ۵: آماره‌های توصیفی ابعاد مختلف متغیر تأثیر ویژگی‌های عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی یزد

ویژگی عینی - شکلی	منطقه	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
اندازه و سطح	منطقه یک	۱	۹	۵/۱۳	۱/۷۲۲
	منطقه دو	۳	۱۰	۶/۵۴	۱/۸۷۸
تراکم	منطقه یک	۱	۹	۵/۰۲	۱/۹۱۵
	منطقه دو	۱	۱۰	۶/۴۳	۲/۰۶۸
فرم و شکل	منطقه یک	۱	۱۰	۴/۹۵	۲/۰۸۶
	منطقه دو	۱	۱۰	۷/۲۸	۲/۲۲۰
سبک معماری ساختمان	منطقه یک	۱	۹	۴/۹۶	۱/۸۲۹
	منطقه دو	۲	۱۰	۷/۵۸	۱/۹۲۲
سابقه تاریخی	منطقه یک	۱	۹	۴/۴۸	۲/۲۷۶
	منطقه دو	۳	۱۰	۸/۱۹	۱/۷۹۱
خصوصیات بصری	منطقه یک	۱	۸	۴/۷۳	۱/۵۴۱
	منطقه دو	۲	۱۰	۷/۰۹	۲/۰۴۳
تنوع	منطقه یک	۱	۸	۴/۸۲	۱/۸۸۸
	منطقه دو	۱	۱۰	۶/۵۵	۱/۹۲۳
مصالح	منطقه یک	۱	۸	۵/۰۲	۱/۸۴۴
	منطقه دو	۱	۱۰	۶/۹۲	۱/۹۹۰

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول شماره ۵ ملاحظه می‌شود، میانگین همجواری‌ها و اختلاط کاربری‌ها در منطقه دو با مقدار ۶/۵۴ و انحراف معیار ۱/۸۷۸ بیشتر از منطقه یک است. در خصوص میانگین تراکم نیز با وجود برابری هر دو منطقه در نمره‌ی حداقل، منطقه دو با میانگین ۶/۴۳ و با مقدار انحراف معیار ۲/۰۶۸ بالاتر از منطقه یک بوده. متغیر فرم و شکل با وجود برابری حداقل و حداکثر نمرات گزارش شده در منطقه دو میانگین با مقدار ۷/۲۸ و همراه با انحراف معیار ۲/۲۲۰ بیشتر از منطقه یک بوده است. متغیر سبک معماری با میانگین ۷/۵۸ و انحراف معیار ۱/۹۲۲ در منطقه دو بیشتر از منطقه یک گزارش شده است. میانگین سابقه تاریخی در منطقه دو با اختلاف قابل توجهی نسبت به منطقه یک بیشتر بوده و دارای مقدار ۸/۱۹ با انحراف معیار ۱/۷۹۱ است. متغیر خصوصیات بصری نیز با اختلاف زیادی در مقدار میانگین‌های دو منطقه در منطقه دو با مقدار میانگین ۷/۰۹ بیشتر از منطقه یک بوده است. در خصوص متغیر تنوع با وجود برابری اعداد گزارش شده در حداقل نمرات باز هم منطقه دو با میانگین ۶/۵۵ نمره

بالاتری نسبت به منطقه یک داشته است. در مورد مصالح نیز منطقه دو با میانگین ۶/۹۲ و انحراف معیار ۱/۹۹۰ بیشتر از منطقه یک بوده است

نمودار شماره ۳: آماره‌های توصیفی تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی یزد (مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۵)

جدول شماره ۶: آماره‌های توصیفی ابعاد مختلف متغیر تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی یزد

ویژگی ذهنی	منطقه	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
تداعی کننده	منطقه یک	۱	۹	۴/۲۹	۱/۹۴۱
	منطقه دو	۳	۱۰	۸/۱۴	۱/۸۵۲
خاطره انگیزی	منطقه یک	۱	۹	۴/۴۵	۱/۸۹۸
	منطقه دو	۱	۱۰	۸/۲۶	۱/۷۵۸
حس تعلق	منطقه یک	۱	۹	۴/۹۳	۱/۹۰۴
	منطقه دو	۳	۱۰	۸/۱۲	۱/۵۸۵
نمایانی	منطقه یک	۱	۹	۴/۸۸	۱/۷۳۹
	منطقه دو	۱	۱۰	۷/۳۲	۱/۶۴۵
دلپذیری بصری	منطقه یک	۱	۸	۴/۷۲	۱/۵۶۲
	منطقه دو	۲	۱۰	۷/۷۰	۱/۶۱۵
حس شهروندی	منطقه یک	۱	۸	۵/۰۰	۱/۷۶۱
	منطقه دو	۳	۱۰	۷/۲۰	۱/۵۴۷
نفوذپذیری	منطقه یک	۱	۹	۵/۵۵	۱/۸۸۲

۱/۷۲۸	۶/۴۱	۱۰	۱	منطقه دو	سرزندگی
۱/۹۸۲	۵/۴۰	۹	۱	منطقه یک	
۱/۷۴۲	۷/۲۱	۱۰	۲	منطقه دو	
۱/۷۵۰	۴/۹۴	۸	۱	منطقه یک	زیبایی نمادین
۲/۲۶۳	۷/۱۳	۱۰	۱	منطقه دو	

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

نتایج جدول شماره ۶ نشان دهنده اختلاف زیادی در خصوص مقدار میانگین‌های متغیرهای مورد سنجش در منطقه یک و دو می‌باشد. این نتایج نشان دهنده بالاتر بودن مقدار میانگین تمام متغیرهای سنجیده شده در منطقه دو نسبت به منطقه یک می‌باشد. در خیلی از موارد نظیر خاطره‌انگیزی، نمایانی، نفوذپذیری و... مقدار نمرات حداقل گزارش شده در هر دو منطقه برابر بوده اما باز هم مقدار میانگین منطقه دو بیشتر از منطقه یک گزارش شده است. از میان تمام متغیرهای سنجیده شده، متغیر خاطره‌انگیزی با مقدار میانگین ۸/۲۶ و انحراف معیار ۱/۷۵۸ و دارا بودن نمره ۱ برای حداقل و ۱۰ برای حداکثر، بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است و در نقطه مقابل آن متغیر نفوذپذیری با حداقل نمره ۱ و حداکثر نمره ۱۰ در منطقه دو، با میانگین ۶/۴۱ و انحراف معیار ۱/۷۲۸ دارای پایین‌ترین میانگین در بین میانگین‌های گزارش شده منطقه دو می‌باشد.

۶- آزمون فرضیات:

فرضیه شماره ۱: بین تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد تفاوت وجود دارد.
این فرضیه مدعی است که تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد متفاوت است. برای بررسی صحت و سقم این فرضیه از آزمون تی وابسته^۱ استفاده شده است. خروجی آزمون تی در جدول زیر نشان داده شده است:

^۱ -Paired Samples t-test

جدول شماره ۷: خروجی آزمون تی وابسته برای مقایسه تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	تی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی	منطقه یک	۴/۹۵	۱/۱۴۳	-۲/۱۴۰	-۱۴/۱۳۷	۱۲۶	۰/۰۰۰
	منطقه دو	۷/۹۰	۱/۴۱۸				

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

خروجی این آزمون نشان می‌دهد که بین تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد، رابطه معنی‌داری وجود دارد. تی محاسبه شده برای جدول مزبور برابر ۱۴/۱۳۷- شده است که از مقدار تی جدول با در نظر گرفتن پنج درصد خطا بزرگ‌تر است ($P < 0.01$). لذا می‌توان فرض صفر را رد کرد. به عبارت دیگر تأثیر ویژگیهای عملکردی - کارکردی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه دو (۷/۹۰) به طور معنی‌داری بیشتر از منطقه یک (۴/۹۵) است. بنابراین فرضیه شماره ۱ تأیید می‌شود.

فرضیه شماره ۲: بین تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد تفاوت وجود دارد.

این فرضیه مدعی است که تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد متفاوت است. برای بررسی صحت و سقم این فرضیه از آزمون تی وابسته استفاده شده است. خروجی آزمون تی در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول شماره ۸: خروجی آزمون تی وابسته برای مقایسه تأثیر ویژگیهای عینی و شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	تی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی	منطقه یک	۴/۹۰	۱/۱۳۲	-۲/۲۱۸	-۱۳/۹۱۷	۱۲۵	۰/۰۰۰
	منطقه دو	۷/۱۲	۱/۳۷۰				

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

خروجی این آزمون نشان می‌دهد که بین تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد، رابطه معنی‌داری وجود دارد. تی محاسبه شده برای جدول مزبور برابر ۱۳/۹۱۷- شده است که از مقدار تی جدول با در نظر گرفتن پنج درصد خطا بزرگ‌تر است ($P < 0.001$). لذا می‌توان فرض صفر را رد کرد. به عبارت دیگر تأثیر ویژگیهای عینی - شکلی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه دو (۷/۱۲) به طور معنی‌داری بیشتر از منطقه یک (۴/۹۰) است. بنابراین فرضیه شماره ۲ تأیید می‌شود.

فرضیه شماره ۳: بین تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد تفاوت وجود دارد.

این فرضیه مدعی است که تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد متفاوت است. برای بررسی صحت و سقم این فرضیه از آزمون تی وابسته استفاده شده است. خروجی آزمون تی در جدول زیر نشان داده شده است:

جدول شماره ۹: خروجی آزمون تی وابسته برای مقایسه تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد

متغیر	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	اختلاف میانگین	تی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی	منطقه یک	۴/۸۷	۰/۹۹۸	-۲/۶۱۳	-۱۹/۱۵۸	۱۲۲	۰/۰۰۰
	منطقه دو	۷/۴۹	۱/۲۵۴				

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

خروجی این آزمون نشان می‌دهد که بین تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در منطقه یک و دو شهر یزد، رابطه معنی‌داری وجود دارد. تی محاسبه شده برای جدول مزبور برابر ۱۹/۱۵۸- شده است که از مقدار تی جدول با در نظر گرفتن پنج درصد خطا بزرگ‌تر است ($P < 0/001$). لذا می‌توان فرض صفر را رد کرد. به عبارت دیگر تأثیر ویژگیهای ذهنی کاربری مذهبی بر هویت شهر اسلامی در در منطقه دو (۷/۴۹) به طور معنی‌داری بیشتر از منطقه یک (۴/۸۷) است. بنابراین فرضیه شماره ۳ تأیید می‌شود.

۷- نتیجه‌گیری و پیشنهادها:

در نهایت پس از بررسی تأثیرات کاربری‌های مذهبی در مناطق یک و دو شهر یزد میتوان به این نتیجه دست یافت که تأثیرات کاربری‌های مذهبی بر هویت شهر در منطقه دو در تمام ابعاد کالبدی مورد تحقیق (کارکردی، ذهنی و عینی - شکلی) پررنگ‌تر و مؤثرتر بوده و در مقایسه با منطقه یک، هویت شهری گویاتر و قابل تعریف‌تر می‌باشد که به دنبال آن درک و احساس و به تبع آن بالا بودن حس تعلق ساکنین را در پی دارد. در بررسی‌های انجام شده ابعاد مختلف متغیر تأثیر ویژگیهای کاربری‌های مذهبی که بر هویت شهری مؤثرند و همچنین آزمون فرضیات تحقیق، مشخص گردید که از نظر تأثیرات کاربری‌های مذهبی بر هویت در منطقه یک و دو شهر یزد از لحاظ ویژگیهای عملکردی-کارکردی بالاترین میانگین و در منطقه یک از لحاظ ویژگیهای ذهنی و در منطقه دو از لحاظ ویژگیهای عینی-شکلی کمترین میانگین را برخوردار بوده اند.

جدول شماره ۱۰: جمع بندی بررسی تأثیر کاربریهای مذهبی بر هویت شهر

منطقه		ویژگی‌های مؤثر بر هویت شهری		شاخص‌های مؤثر بر تحلیل تأثیرات کاربریها مذهبی بر هویت
یک	بالاترین میانگین	پایین ترین میانگین	بیشترین تأثیر	کمترین تأثیر
	عملکردی - کارکردی	ذهنی	نفوذپذیری	تداعی کنندگی
دو	عملکردی- کارکردی	عینی-شکلی	خاطره انگیزی	نفوذ پذیری

(مأخذ: مطالعات نگارندگان، ۱۳۹۵)

در راستای ارتقا هویت شهری در محدوده مورد مطالعه با توجه به نتایج حاصله پیشنهاداتی به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

توجه به شاخص‌های مؤثر بر تعیین هویت شهرها که می‌بایست در تعیین نوع معماری، کاربری اراضی و کالبد‌های شهری مؤثر و مد نظر قرار گیرند و به عبارتی رابطه متقابل و دو سویه بین فضاها و کاربری‌های شهری با هویت شهر (عوامل و شاخص‌های تعریف کننده هویت) می‌بایست مورد توجه خاص قرار گیرد.

لزوم توجه خاص به ارتقای شاخص نفوذ پذیری در هر دو معنای نفوذپذیری بصری (شفافیت و عمومیت) به معنای توانایی دیدن در میان یک محیط و نفوذپذیری فیزیکی به معنای توانایی حرکت در آن محیط در هر دو منطقه مورد مطالعه با عنایت به اینکه در یک منطقه (منطقه دو) بیشترین تأثیر و در منطقه دیگر (منطقه یک) دارای کمترین تأثیر بوده است. توجه در به کارگیری نمادها و نشانه‌های منطبق با فرهنگ ایرانی اسلامی در کاربری‌های شهری در محدوده علی‌الخصوص منطقه یک که در این شاخص از میانگین پایینی برخوردار بوده است.

تشویق جهت انجام فعالیتهای عمومی در کاربریهای مذهبی در راستای افزایش تعاملات اجتماعی یا به عبارتی پررنگ‌تر کردن نقش چندگانه کاربریهای مذهبی همچون گذشته احیا و باز آفرینی محلات، دانه‌ها و فعالیتهای شهری در راستای تداوم با گذشته و باز آفرینی خاطرات جمعی ساکنین و تقویت حس خاطره انگیزی و علی‌الخصوص در منطقه یک که از لحاظ این شاخص در رتبه پایین‌تری قرار دارد.

توجه خاص به دوباره زنده کردن بافت تاریخی که در محدوده مورد مطالعه قرار می‌گیرد جهت دوباره زنده کردن و تقویت هرچه بیشتر هویت شهر با توجه خاص به منطقه دو با توجه به قرارگیری قسمت اعظم بافت تاریخی شهر در این منطقه.

منابع و مآخذ:

- ۱- امینی، ا، حبیب، ف، مجتهدزاده، غ. ۱۳۸۶. برنامه ریزی کاربری زمین و چگونگی تأثیر آن در کاهش آسیب پذیری شهر در برابر زلزله. مجله علوم و تکنولوژی محیط زیست. دوره یازدهم، شماره ۳ پاییز: ۱۶۳.
- ۲- بهزاد فرم. ۱۳۸۶. هویت شهر (نگاهی به هویت شهر تهران). انتشارات موسسه نشر شهر، چاپ سوم، تهران، ۳۲۵ صفحه.
- ۳- ترکجزی، م، تقوی، ح. ر. ۱۳۹۲. بررسی تأثیر هویت اسلامی در شکل گیری معماری و شهرسازی ایرانی - اسلامی (نمونه مورد مطالعه: شهر ری)، همایش معماری پایدار و توسعه شهری، بوکان، ۲۶ اردیبهشت. ۶.
- ۴- ترکمان، م، عبدی آب بخشایی، ز، لیلیان، م، بقایی، پ. ۱۳۹۲. ارزیابی زمینه‌های تحقق پذیری شاخصه‌ها در شهرسازی اسلامی. دومین همایش ملی معماری و شهرسازی اسلامی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز. ۷-۶ آذر.
- ۵- حسینی، س. ۱۳۹۱. آنچه ما از دست داده‌ایم (هویت در شهر اسلامی). مجموعه مقالات دومین همایش ملی شهر اسلامی. جلد اول، معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری اصفهان، ۱۰-۹ اسفند. ۸- ۷.
- ۶- حکمت نیا، ح، نوکار، ب. ۱۳۹۳. تحلیل آسیب پذیری کالبدی- فضایی محلات بافت فرسوده در بحران ناشی از زلزله، نمونه موردی: محله حنا از بافت فرسوده منطقه ۲ شهر یزد، اولین کنگره ملی آمایش سرزمین در هزاره سوم با تأکید بر جنوب شرق ایران، زاهدان، ۷-۸ آبان. ۵.
- ۷- حیدری سورشجانی، ر. ۱۳۹۲. بررسی مقایسه‌ای بافت کالبدی شهرهای اسلامی با مفهوم فراکتال. مجموعه مقالات دومین همایش ملی شهر اسلامی، جلد اول، معاونت فرهنگی، اجتماعی شهرداری اصفهان، زمستان. ۳۸۶-۳۸۵.
- ۸- سالنامه آماری استان یزد. ۱۳۹۰. استانداری یزد. معاونت برنامه ریزی. دفتر آمار و اطلاعات، انتشار سال ۱۳۹۱.
- ۹- عبدی، ک، کرکه آبادی، ز، سید علیان، ا، اللهیاری، ش. ۱۳۹۴. ارزیابی اثرات مکتب مدرنیسم بر هویت شهرهای ایرانی- اسلامی، پژوهش‌های کاربردی در علوم جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان. ۷.

- ۱۰- کرکه آبادی، ز، نوکار، ب. ۱۳۹۴. تعیین مؤلفه‌های مؤثر کاربری‌های شهری در تبیین هویت شهر اسلامی. اولین همایش پژوهش‌های کاربردی در علوم جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان. ۲.
- ۱۱- کلانتری، م، بخشی، ا. ۱۳۹۳. ارزیابی راهکارهای احیا و باززنده سازی بافت قدیم شهر یزد با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) (مورد مطالعه: برزن شش بادگیر). فصل نامه آمایش محیط. شماره ۳۱: ۲۸-۱.
- ۱۲- محمدی، ج، بخشی، ا، آقایی، ل. ۱۳۹۲. شناخت هویت کالبدی و فضایی بافت تاریخی شهرها) مطالعه موردی: محله فهادان شهر یزد). اولین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط زیست پایدار، همدان، ۲۸ شهریور. ۴.
- ۱۳- محمدی، ک، حبیبی، ک، بمانیان، م. ۱۳۹۴. دلایل تغییر کاربری‌ها در طرح‌های تفصیلی شهری و تبعات آن در کاربری‌های عمومی (مطالعه موردی: منطقه یک شهر همدان). فصل نامه آمایش محیط. شماره ۳۳: ۶۹-۴۵.
- ۱۴- محیط آراء، م، ملک حسینی، ع، شمس، م. ۱۹۶. کیفیت زندگی در محله‌های شهر اسلامی- ایرانی با نگرش پایداری فضایی- اجتماعی (نمونه موردی: شهر قم). فصل نامه آمایش محیط. شماره ۳۸: ۱۱۸-۹۵.
- ۱۵- موحد، ع، شمعی، ع، زنگانه، ا. ۱۳۹۱. بازشناسی هویت کالبدی در شهرهای اسلامی (مطالعه موردی: شهر ری). فصلنامه علمی - تخصصی برنامه ریزی منطقه ای، شماره ۵، سال دوم. ۲.
- ۱۶- مومنی، م، ۱۳۷۴. نظری بر شهرشناسی جغرافیایی شهرهای ایرانی- اسلامی. نمایه پژوهش، شماره ۱۰-۹، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، تهران. ۱۴.
- ۱۷- مهندسین مشاور مهندسین مشاور آرمانشهر. ۱۳۹۰، طرح تفصیلی شهر یزد، شهرداری یزد.
- ۱۸- میرزانیان خمسه، پ، هرندی، ع. ۱۳۹۳. تبیین نقش برند شهری در تأثیر زیبایی شناسی شهر بر احساس تعلق خاطر شهروند ایرانی، اولین کنگره تخصصی مدیریت شهری و شوراهای شهر، مرکز همایشهای توسعه ایران، ۲-۱ خرداد. ۶-۷.
- ۱۹- نگارستان، ف، تیموری، م، آتشین بار، م. ۱۳۸۹. تئوری منظر رویکردی بر تداوم هویت در روند نوسازی شهری. مجله باغ نظر، شماره ۱۴، سال هفتم. ۶۷.
- 20- Dudley .W .1998, Guest Edition Lim Cities, Volum15, Nu3, March
- 21- Garsivaz-Gazi .H .. Salwa. M .. Estamboli . M.J 2012. The position of Mosques in Islamic cities and its location design in new cities, Damascus University Journal Vol. (28) - No. (1)

- 22- Madahi.SM .Fadavi .N .Sayadi .S E. 2011 .City With Resoect To Iranian Culture And Identity”,5th Symposium on Advances In Sience & Technology,Mashhad
- 23- www.yazdcity.ir

